

ITA ET NUNC. — *q. d.* Uti olim Ismael ironice fuit cum Isaac, eum vexando et persequendo, ita nunc Judæi Christum regem libertatis irriserunt, et persequuntur, crucifixerunt, ejusque libertos Christianos pertinaci odio persequuntur, uti jam vos Galatas vexant et persequuntur, ut sibi subjiciant, pessumdent atque pervertant. Ita Ambrosius, Anselmus. Vide Hieronymum et clarissime Rupertum in *Gen. XXI, 9.*

30. SED QUID DICIT SCRIPTURA? EJICE ANCILLAM. — Sunt verba Sare, *Genes. XXI.* quibus petit ab Abraham marito, ut ejiciat Agar cum Ismaele vexante suum Isaac; quod licet Abraham egre tulerit, Deus tamen hæc verba et postulata Sare probat, jubetque Abrahamo, ut Sare in illis obsequatur, tum quia in se æqua erant et justa, tum ob typum et significationem futurorum: volebat enim Deus hac ejectione Agar et Ismaelis ex domo et hereditate Abraham, significare, pari modo repudiandam a Deo Synagogam cum Judæis, eosque benedictione, justitia, amicitia, Ecclesie et hereditate Dei expellendos esse, quia Christum et Christianos persequuntur. Ita Patres jam citati.

Epistola
Ismaelis
ex domo
Abraham
typus
fuit re-
probatio-
nis Ju-
daeorum.

Nota: Pro eo, quod habet Paulus: « Non erit hæres filius ancillæ cum filio liberæ; » Sara in *Genesi* dixit: « Non erit hæres filius ancillæ cum filio meo Isaac. » Non ergo verba, sed sensum sacre Scripturæ reddit Paulus, idque ad majorem energiam et antithesin: Isaac enim solus mansit hæres, quia liber et filius liberæ; Ismael vero expulsus fuit, quia servus et servæ filius, invidens ac persequens fratrem suum liberum, ideoque heredem Isaac.

Sic allegorice Christiani, quia liberi, sunt hæres benedictionis et justitiæ Abraham; Judæi vero ab ea repelluntur, quia servi sunt invidentis, et Christum Christianosque persequentes, qui liberi sunt, ideoque hæres; idque hic voluit significare Paulus, ideoque Isaac non vocavit Isaac, sed filium liberæ.

31. QUÆ LIBERTATE CHRISTUS NOS LIBERAVIT. — Pro liberavit Tertullianus legit, *manumissit, q. d.* Non nostris meritis, prospæ, talentis, sed Christi gratiæ tribuendum est, quod simus filii novi Testamenti et Ecclesie quasi liberæ, liberi, et libertati a veteris legis, Testamenti et Synagoge quasi ancillæ, servitute.

CAPUT QUINTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Pergit urgere Galatas, ut jugum legis veteris non admittant, ne expertes fiant fructus et justitia Christi, in quo nec proderit circumcisio, nec præputium, sed fides quæ per charitatem operatur.
Hinc secundo, vers. 13, vocat eos ad libertatem Christianam, eamque sitam esse docet in charitate et spiritu, itaque a priori epistola parte, scilicet dogmatica, transiit ad alteram, puta ethicam.
Inde tertio, vers. 17, docet carnem concupiscere adversus spiritum, et contra: atque tam carnis quam spiritus opera recenset.

1. State, et nolite iterum jugo servitutis contineri. 2. Ecce ego Paulus dico vobis: quoniam si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit. 3. Testificor autem rursus omni homini circumcidenti se, quoniam debitor est universæ legis faciendæ. 4. Evacuati estis a Christo, qui in lege justificamini: a gratia excidistis. 5. Nos enim spiritu, ex fide, spem justitiæ expectamus. 6. Nam in Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium: sed fides, quæ per charitatem operatur. 7. Currebatis bene; quis vos impedivit veritati non obedire? 8. Persuasio hæc non est ex eo, qui vocat vos. 9. Modicum fermentum totam massam corrumpit. 10. Ego confido in vobis in Domino, quod nihil aliud sapistis: qui autem conturbat vos, portabit judicium, quicumque est ille. 11. Ego autem, fratres, si circumcisionem adhuc prædicō, quid adhuc persecutionem patior? Ergo evacuatum est scandalum crucis. 12. Utinam et abscondantur qui vos conturbant. 13. Vos enim in libertatem vocati estis, fratres: tantum ne libertatem in occasionem detis carnis, sed per charitatem Spiritus servite invicem. 14. Omnis enim lex in uno sermone impletur: Diliges proximum tuum sicut teipsum. 15. Quod si invicem mordetis, et comeditis: videte ne ab invicem consummami. 16. Dico autem: Spiritu ambulante, et desideria carnis non perlicietis. 17. Caro enim concupiscit adversus spiritum, spiritus autem adversus

hæc enim sibi invicem adversantur: ut non quæcumque vultis, illa faciatis. 18. Quod si spiritu ducimini, non estis sub lege. 19. Manifesta sunt autem opera carnis: quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, 20. idolorum servitus, veneficia, inimicitia, contentiones, emulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, 21. invidia, homicidia, ebrietates, comessationes, et his similia, quæ prædico vobis, sicut prædixi: quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur. 22. Fructus autem Spiritus est: charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, 23. mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas. Adversus hujusmodi non est lex. 24. Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitis et concupiscentiis. 25. Si spiritu vivimus, spiritu et ambulamus. 26. Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, invicem provocantes, invicem invidentes.

1. STATE. — firmi et constantes persistite in fide et libertate Christi, de qua præcessit in fine cap. præced. Imo Græci, Ambrosius, Syrus, Augustinus, necant state cum ultimis verbis cap. præcedentis, sicut oriuntur hoc caput: *ἡ δικαιοσύνη ἐστὶν* (hanc enim notam illationis habent Græci), *ἡ ἐλευθερία ἡμῶν*, hoc est libertate igitur, quæ Christus nos liberavit, state.

NOLITE ITERUM JUGO SERVITUTIS CONTINERI. — *q. d.* Olim servistis idolis et dæmonibus, cur iterum servire vultis, non idolis, sed umbris et crassis onerosisque caeremoniis legis Moysi? Nota: Pro contineri græce est *ἐνέχεται*, id est, ut Vatablus, *ne implicemini*; Erasmus, *ne illaqueemini, q. d.* Judaizantes ad legem vos quasi ad retia et laqueum pellicunt, isque vos illaqueant, ac ita implicant, ut vos et tot tamque variis simonæ legis præceptis et ambagibus expedire et extricare non possitis.

2. SI CIRCUMCIDAMINI, CHRISTUS VOBIS NIHIL PRODERIT. — si circumcisionem apprehenditis, ut necessariam ad salutem, si spem justitiæ et salutis in ea ponitis, Christus, id est Christi redemptio, fides, gratia, baptismus, religio, scilicet Christianismus ipse, nihil vobis proderit. Hoc autem videmini facere, o Galatæ; hocque vobis Judaizantes persuadent: cum enim sitis Gentiles, et in gentilitio baptizati, factique Christiani, cur baptismum circumcisionem adjungitis? nullam sane justam aliam causam huic vestro facto prætexere potestis, nisi quod putatis circumcisionem ad justitiam et salutem prodesse, nec baptismum ad eam sufficere; nec enim prætexere potestis quod Judæi prætexunt, videlicet ad honorem suæ legis et gentis adhuc se circumcidere: hic enim adhuc justus est titulus et causa servandæ legis, modo salutis spem in ea non ponant. Ita Anselmus.

TESTIFICOR AUTEM RURSUS OMNI HOMINI CIRCUMCIDENTI SE, QUONIAM DEBITOR EST UNIVERSÆ LEGIS FACIENDÆ. — quia per circumcisionem adscribi se curat militia Ecclesieque Judaicæ, ac illam illiusque leges et onera, sponte sua subit, amplectitur et proleitur: est enim circumcisio tacita legis veteris onerosissime professio, quemadmodum baptismus est professio legis novæ et christianismi. Ita An-

Animus
re cir-
cumci-
dionem
quære
Judæis
licentis,
non Gen-
tilibus?
Vers. 21.

Circum-
cisio est
Mora vs.
Mora pro-
secutio.

selmus et alii. Est nova ratio petita ab obligatione tot onerum legis pene importabilem, *q. d.* Ut quid circumcidamini? ut quid leges veteres tam multas, tam duras, tam molestas suscipitis? ut quid sponte jugum hoc induitis? quid enim aliud est circumcisio, quam harum legum et horum onerum spontanea susceptio et obligatio?

4. EVACUATI ESTIS (scilicet per vos ipsos, vos ipse evacuastis) vos a CHRISTO. — id est a Christi redemptione, gratia, salute omnique efficacia et influxu meritorum ejus, ut amplius nihil boni in vos influere et derivare possit, sed vos omnibus suis beneficiis quasi vacuos relinquat.

QUI IN LEGE JUSTIFICAMINI (id est, qui justitiam ex circumcisione aliusque legis operibus quaeritis. Unde explicans subdit), A GRATIA (id est a gratuita justificatione, quam per Christi fidem et gratiam in baptismo adepti estis) excidistis, — quia scilicet gratiæ Christi, diffidendo illi, et ad legem recurrendo, fuistis et ingrati et injuri, ut propter injuriam hanc gravem et mortiferam, Christus gratiam suam et justitiam datam vobis subtraxerit.

Nota: Καταργήσατε, id est evacuati estis, passivum est, sed hic accipitur in conjugatione et significatione *huphaal*, ut scilicet passionem ab eodem agente significant, sive actionem reflexam in seipsum, in qua idem est agens et patiens, *q. d.* Evacuati estis a vobis ipsis, ipsi vos evacuastis.

Hinc secundo, dicit « a Christo; » sicut enim puteus ruderibus obrutus, ab aquis evacuatur et exhauritur: ita vos Christo Christique gratia antea pleni, jam eam et cordibus vestris evacuastis et exhaustis, itaque fructum omnem passionis ac redemptionis Christi perdidistis et abiectis. Rursus « evacuati estis a Christo, » quia Christus in sua Ecclesia antea vos continens, jam ab ea vos rejecit et quasi evacuavit. Unde Græcorum *καταργήσατε* plane et clare verti posset, aboliti estis a Christo et christianismo, id est non estis amplius Christiani; et, ut Syrus verit, desceivistis a Christo.

Posset secundo, per hypallagæ accipi cum Vatablo, « evacuati estis a Christo, » id est Christus evacuatus est a vobis, *q. d.* Christus factus est vobis vacuus, id est otiosus, inefficax, inutilis et

Qui jam
Hinc
vacuum
ex lege,
vacuans
et irri-
diam in
ciant
Christi
redou-
piscant.

giones ad modo ab Apostolo, sed et a Spiritu Sancto, hæc passio maledicentia.

Unde aliam responsonem addit Hieronymus, scilicet non ex odio, sed partim ex zelo justitiæ (quomodo S. Petrus Simoni Magi, Actor. viii. 20, et Eliseus pueris se irridentibus maledixit, IV Reg. ii. 24), partim ex amore executionem eis imprecatum esse, ut scilicet in eo quod peccant, scilicet in sua circumcissione puniantur, et puniti, hæc ignominia corrigantur et emendantur.

Respondent tertio, S. Chrysostomus et Theophylactus, non esse maledicentiam, sed astysmum et licentiam: Apostolus enim festiva urbanitate jecatur in circumcisos, q. d. Si volunt, non solum circumcidantur, sed et exsecentur.

Quarto, S. Augustinus et Anselmus putant non esse maledicentiam, sed benedictionem, q. d. Utinam Judaizantes spudones fiant et castrent se spiritualiter per castitatem et continentiam propter regnum colorum, ut sic desinant cogitare et prædicare Judaicam circumcissionem, incipientque cælum ac cælestia cogitare, et ad ea per legem et consilia Christi tendere. Inter hæc quatuor responsones secunda planior est et solidior.

Denique hinc Origenes castravit se, ne concupiscentia motus ejus castitatem turbarent: sed perperam, ut recte Chrysostomus. Nec enim hæc est mens Apostoli, nec membra corporis, sed vitia rescandanda sunt; alioqui et oculos et aures et linguam rescare liceret. Adde, hæc castratione membrum, non concupiscentiam truncari: hæc enim in castratis sepe etiam magis, quam in viris, ut docet S. Basilus, lib. De Virginitate, in turpia desideria et tactus inardescit. Unde Eccli. xx. 9, dicitur: «Concupiscentia spudonis devirginebit juvenulam;» et cap. xxx. vers. 31: «Videns oculis, et ingemiscens, sicut spado complectens virginem et suspirans.»

Qui vos conturbant. — Οὐ διαταραχόντες, id est, ut Chrysostomus, qui vos statu, scilicet libertatis, Evangelii et christianismi dimovent et labefaciunt. Ambrosius legit, qui vos subvertunt.

43. Vos enim in libertatem vocati estis, — ut per Evangelium sitis liberi ab onerosa et inutili servitute tot legalium ceremoniarum: hæc enim est libertas Christiana, quam tota epistola opponit servituti Judaicæ.

Vide ergo quam contra mentem Apostoli hæc torqueant Novantes, dum volunt Christianos esse liberos ab omni lege positiva, id est non debere obedire Prelatis et magistratibus, ac consequenter nec parentibus: hoc enim est contra legem naturæ et decalogi, quæ jubet honorari patrem et matrem, estque evertere omnem politiam, omnem rempublicam, omnem ordinem hierarchicum, omnemque societatem et convictum humanum: cum nulla unquam gens fuerit quantumvis barbara, quæ non suos haberet magistratus, quorum legibus et directione se subieceret. Videbant enim omnes aliter pacem et quietem publi-

cam servari non posse, nec gentem posse subsistere. Si enim semel persuasum sit hominibus, legem Præpositorum sive civilium, sive ecclesiasticorum, non obligare in conscientia, sed tantum ad pacem in foro exteriori luendam, libertate homines legem violabunt, quandoeumque putabunt id se vel secreto, vel impune facturos. Unde Christus, Paulus et Apostoli passim jubent Christianis, ut obediant Cæsari et magistratibus etiam infidelibus, non modo propter eorum iram et vindictam, sed etiam propter conscientiam, Rom. xiii. 5. Vide Can. 19.

Dices: Saltem a pari Christiani cum sint liberi, non debent gravari tot canonibus et legibus, quia alioqui par subeunt onus et parem servitutem, atque si subjecerentur tot legibus veteris Testamenti.

Respondendo non esse paritatem: Primo, quia pauciores longe sunt leges Ecclesiæ quæ populum spectant; omnes enim ad quinque Ecclesiæ præcepta revocantur: canones vero, qui clericorum vitam, mores ac ritus spectant, plures sunt; sed nemo eos subire cogitur, nisi qui sponte sua vult fieri clericus; et Pontificis ac Episcoporum est providere, ne nimis multi edantur canones et censura, sed potius contrahantur: quod multi viri cordati exoptant ne nimis grave jugum, quale fuit Judæorum, clericis imponatur, illorumque conscientias illaqueent. Secundo, quia leges veteres onerosiores erant ac difficiliores, ut patet in tot sacrificiis et lustrationibus. Tertio, quia umbræ erant legum novi Testamenti; hæc ergo faciliores in illarum locum succedunt, et tolerabilius est veritati, quam umbris servire. Quarto, veteres leges inutiliter erant, quia internam pietatem et justitiam non promovebant, sed populum continebant, ne ad idola et idololatriam deflueret, ut passim docent Patres: leges vero Ecclesiasticæ ad spiritum devotionis, pietatis, charitatis excitandum feruntur et ordinantur, ut patet ex lege jejuniæ, lege audiendi Sacri, lege confitendi et communicandi.

Tantum (scilicet cavete, et providete) NE LIBERTATEM (hanc a Judaicis ceremoniis) IN OCCASIONEM DETIS CARNIS, — ut occasione hujus libertatis volentes (ut fit et ut jam faciunt Novantes) nimirum eam extendere, libero ruitis in omnia carnis desideria, ut caro, et carnalis concupiscentia ex hac libertate occasionem accipiat plura concupiscendi, magisque suas concupiscentias explendi. Unde Græca clarius habent τῆ σαρκὸς, ne carni, supple, detis occasionem. Libere scilicet quidvis concupiscendi, et carnaliter vivendi, quasi jam libera sit, nullisque præceptis teneatur, sed velut æquus indomitus facere possit quidquid libuerit. Ita Hieronymus.

SED PER CHARITATEM SPIRITUS SERVITE INVICEM. — Vocem spiritus non habent jam Græca, nec S. Augustinus, nec Hieronymus; recte tamen additur, ut opponatur tum carni, tum ceremoniis legis.

Origenes peccavit se castrando.

Lex veteris Testamenti graviter hæc nota va ab antiqua ratione.

Legis jugum committitur Evangelio.

«Cum legis jugum, inquit Chrysostomus, detraxisset, ne subsiliret, aliud illis imponit jugum, nimirum charitatis, illo quidem validius, sed multo levius ac jucundius, » q. d. Nolo vos servare ceremoniis, nec carni, sed ab eis esse liberatos, ut servituti invicem per spiritum charitatis; et ex spiritali charitate alter alteri succurrat, opifiletur, serviat. Charitas spiritus opponitur charitati carnis, quam obsceni et infames Adamitæ aliique carnales jactant et exercent.

Notat primo Chrysostomus, Apostolum hic tangere mali, puta erroris et schismatis, radicem, cur scilicet aliqui Galatarum alios ad judaismum abducere voluerint, fuisse arrogantiam et domnandi studium: illi hic adhibet remedium, scilicet charitatem, q. d. «Quoniam dum aliis alii vultis dominari, dissecti fuistis, servite vobis invicem, sic denno in unum redigemini: sicut enim ignis admotus ceræ facile mollit eam, sic et amoris calor omnem fastum et arrogantiam vehementius quam ignis solvit.» Hucusque Chrysostomus.

Notat secundo Chrysostomus non dici, amate, sed servite, quia charitas liberos facit servos non coactionis, sed charitatis, ut ex charitate qui ea flagrat, ad infima et servilia obsequia quibuslibet, presertim afflictis, ægris et pauperibus, exhibenda se demittat: quæ servitus spontanea et sancta, non servitus, sed ingenua et ambienda Christianis libertas est.

Nota tertio: Commodo transitiōe a libertate legis ad libertatem carnis transit ad alteram epistolæ partem, id est, a dogmate ad ethicam et mores Galatarum componendos.

44. OMNIS LEX (scilicet proximum spectans, qua, ut precessit, per charitatem servitur invicem) IN UNO SERMONE IMPLETUR: DILIGES PROXIMUM TUM Sicut TEIPSUM. — Patet ex dictis Rom. xiii. 8. Aliter S. Augustinus, lib. VIII De Trinit., S. Thomas, Anselmus, q. d. Omnis lex est de charitate vel Dei, vel proximi: charitas autem proximi includit, et præsupponit charitatem Dei: propter Deum enim amandus est proximus; ergo qui diligit proximum, et implet legem, quæ dicit: «Diliges proximum,» etc., diligit et Deum, impletque legem, quæ dicit: «Diliges Dominum Deum tuum,» etc.

45. SI INVICEM MORDETIS, ET COMEDITIS (Ambrosius pro comeditis, legit, criminatis, q. d. Si invicem roditis et laeratis detractionibus, odiis, calumniis, invidiis), VIDETE NE AB INVICEM CONFISCATI SUAMINI. — Sicut enim duo canes rixantes, invicem mordent et conficiunt, ita et duo invidi, duo obtractores, duo rixantes invicem, imo seipsos ipsi conficiunt. Vere Poeta:

Justus invidia nihil est, quæ prolixius ipsum Auctorem rodit excrecitate suum.

Ideoque

Invidia Siculi non invenerunt tyrannæ Tormentum majoris.

Amor solvit fastum, sicut ignis carum.

Charitas proximi charitatem Dei includit.

Invidia rixantes invidiam.

Libertas a lege occasio peccati.

Vide invidia proprietates, quas enumerat Philippi. i. 18. Sapienter et pie S. Augustinus, in tentis, num. 179: «Homini, ait, religioso parum esse debet inimicitias non exicare, vel excitare male loquendo, nisi etiam eas extinguere studeat bene loquendo.»

46. DICO AUTEM (q. d. Epitome, fundamentum, radix, caput et summa totius Epistolæ, mensuræ scriptiois est hæc): SPIRITU AMBULATE, — non lege, non carne, q. d. Radix omnis vestri mali est defectus spiritus: si enim cum haberetis, excluderetis tam legalem quam carnalem vitam.

SPIRITU AMBULATE, — vitam, actiones et mores instituite secundum dictamen, instinctum, impulsu Spiritus ac gratiæ immisissæ et indite vobis a Spiritu Sancto, qui suadet et monet vos ut spiritaliter vivatis, spiritalia virtutum opera; orationis, fidel, spei, charitatis, misericordiae, pietatis edatis. Hunc Spiritum copiosum et vehementem acceperunt in Pentecoste Apostoli et primi Christiani, eisque obsequendo, ac ferventer cooperando, angelice scilicet vivendo, ignea charitate et zelo predicando, discurrendo, laborando, patienti, satagendo omnes trahere ad Christum et salutem, hunc Spiritum in dies magis auxerunt et accenderunt. Quo jam abiit ille spiritus? Accende, Domine Jesu, illum ignem in nobis quem venisti mittere in terras, voluistisque vehementer accendi.

47. CARO CONCUPISCIT ADVERSUS SPIRITUM. — Hinc Manichei voluerunt in homine duas esse animas: unam spiritalem et bonam, a bono Deo datam; secundam carnalem et malam, a malo Deo. Philosophi nonnulli volunt in homine duas esse animas, unam sensitivam, qua cum bestiis sentit, comedit, generat; secundam rationalem, qua cum angelis ratiocinatur et intelligit: hoc enim videntur arguere contrariæ appetitus et operationes in eodem homine.

Verum nota primo: Certum est tantum in homine unam esse animam rationalem, sed quæ simul eminenter continet animam vegetativam et sensitivam. Unde in seipsa habet utriusque potentias, appetitus et functiones; ergo non mirum in eadem anima esse appetitus contrarios, eosque ferri in contraria objecta, isque presentibus excitati et irritati: quia anima hominis virtute duplex est, imo triplex.

Nota secundo: «Caro» metonymice significat concupiscentiam, quæ in carne, quasi figulus in figurina et luto, suas ideas et imagines imprimit, sua desideria excitat, et format causas, ut dixi Can. 34.

Nota tertio: Concupiscentia hæc non tantum residet in appetitu sensitivo, scilicet in concupiscibili et irascibili, sed etiam rationali, ut docet S. Augustinus, lib. VIII Confess., cap. v. Nam sicut in concupiscibili excitat appetitum gulae et venenis, in irascibili appetitum invidiæ, iræ, rixæ; ita in rationali, id est in voluntate et ratione, sus-

Spiritus ambulandum, et obsequium.

Vers. 17.

Una tantum sentientia locuta contra Manicheos et alios Philosophos.

Concupiscentia residet in appetitu etiam rationali.

Omnis peccata vocat Apostolus opera carnis et quare?

ciat appetitum excellentie, curiositatis, vana scientie: omnes enim potentie per peccatum originale hoc concupiscentie fermento infecta sunt; dicuntur tamen caro, vel carnalis appetitus per synecdochen a potiori parte, quia hic est potissimus, creberrimus, vehementissimus appetitus in homine, qui fere semper carnales concupiscentie motus in eo suscitatur. Hinc opera carnis, id est concupiscentie, vocat hic Apostolus non tantum fornicationem, ebrietates, comessiones, quae vere carnalia sunt opera appetitus sensitivi et carnalis; sed etiam idolorum servitutem, invidias, etc., quae sunt opera spiritualia, id est mentalia appetitus rationalis: haec, inquam, vocat opera carnis, id est concupiscentie, quae residet non in appetitu sensitivo, sed rationali.

Nota quarto: « Caro concupiscit adversus spiritum, » quia carnalia concupiscit; « et spiritus adversus carnem, » quia spiritualia, caelestia et aeterna bona appetit. Hoc bellum, vel potius duellum in anima gerit hinc caro, inde spiritus: unde utriusque ducis aciem et milites disponit, et invicem opponit Apostolus; ac primo carnis, dicens: « Manifesta sunt opera carnis, quae sunt fornicatio, inmunditia, » etc. Deinde spiritus aciem instruit, subdens: « Fructus autem Spiritus est charitas, gaudium, pax. » Vide hoc bellum graphicè descriptum a Prudentio in *Psycomachia*. Idem in se ad vivum depingit S. Augustinus, lib. VIII *Confess.*, cap. XI. Audi et de eo Cassianum, *collat.* 4, cap. XI: « Caro, inquit, luxuriam ac libidine delectatur: spiritus ne ipsi quidem naturalibus desideriis acquiescit. Illa concupiscit satiari somno, repleti cibo; hic vigilis et jejuniis ita saginatur, ut ne ad ipsum quidem necessarium vite usum, somnum cibumque velit admittere. Illa capit exuberare copis universis; hic ne ipsius quidem exigui panis quotidianam substantiam habere contentus est. Lavaeris illa nitescere, et quotidianis adulantium cuneis appetit constipari; hic squalore sordium et inaccessibilis eremi vastitate congaudet. Honoribus illa et laudibus confovetur; hic irrogatis sibi persecutionibus injuriisque laetatur. » Vide et Thomam a Kempis in aureo suo libello *De Imitatione Christi*, lib. III, cap. LV, motus naturae et gratiae, hoc est, carnis et spiritus, simplici stylo, sed solerter et solide opponentem.

Hinc recte dixit Abbas Plimenius in *Vitis Patrum*, lib. VII, cap. XXV: « Concupiscentia, puta voluntas mala, est demon nos impugnans; » aut, ut ibidem ait Abbas Achilles, « est manubrium demonis. »

Denique duellum hoc intelligi et geri putat Augustinus in homine peccatore sub lege, non sub gratia constructo: verum id retractat, lib. I *Retractationum*, cap. XXV: patet enim etiam in Sanctis hoc duellum, hanc luctam esse, eoque majorem et sensibilem magis, quo magis spiritualiter vivere et carni resistere nituntur. Unde idem Au-

gustinus, serm. 43 *De Verbis Domini*: « Spiritus inquit, concupiscit adversus carnem, in hominibus bonis, non malis, qui Spiritum Dei non habent, contra quem caro concupiscit. » Praeclara vero idem in illud *Psal.* LXXV: « Et factus est in pace locus ejus, » hujus luctae modum describit: « Indicitur, inquit, tibi bellum non solum adversus suggestiones diaboli, sed adversus teipsum. (quomodo adversus teipsum? adversus tuam consuetudinem malam, et adversus vetustatem vitae tuae male, quae trahit te ad solitam consuetudinem et refrenatur a nova; indicitur enim tibi quodam nova vita, et tu vetus es; novitatis gaudium suspenderit, vetustatis onere praegravaris: incipit tibi esse bellum adversum te; sed ex qua parte tibi displicet, jungeris Deo; et ex qua parte jam jungeris Deo, idoneus eris ad vincendum te, quia ille tecum est qui omnia superat. Attende quod dicit Apostolus: Monte servio legi dei, carne autem legi peccati. Unde mente? quia displicet tibi vita tua mala. Unde carne? quia non desunt suggestiones, et delectationes male: sed ex eo quod mente jungeris Deo, vincis quod in te non vult sequi (scilicet tuam carnem et concupiscentiam reluctantem). Praecessisti enim ex parte, et ex parte tardaris. Trahe te ad illam, qui te sursum tollit; pondere quodam vetustatis eras, clama- »

« Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus, ab eoa quo gravor? » corpus enim quod corrumpitur aggravat animam. » Deinde hujus luctae causam et finem modumque victoriae ita describit: « Quare utem permittitur ut diu contra te litiges, donec absorbeantur omnes cupiditates male? ut intelligas in te penam tuam. In te ex teipso est flagellum tuum, fit rixa tua tecum. Sic vindicatur in rebellem adversus Deum, ut ipse sibi sit bellum, qui pacem nolit habere cum Deo. Sed tunc membra tua adversus concupiscentias tuas malas: surrexit ira, tene tu manum conjunctus Deo. Potuit surgere, sed non inventi arma. Apud iram tuam impetus est, apud te arma sunt, fit impetus inermis, et discit jam non surgere, qui frustra surrexit. » Vide dicta *Rom.* VII, in fine.

Haec enim sibi invicem adversantur, ut non quicumque vultis, illa faciatis. — Velle enim non concupiscere, non sentire motus ire, gulae, libidinis, iis non impediri a prompta et perfecta charitate, temperantia, castitate, oratione; et tamen hoc non facitis, nec facere in hac vita potestis. Rursum, multa heroica virtutum opera fervide et alacriter facere velleis, sed saepe non potestis, quia resistit nimis et reluctatur caro. Pulchre Anselmus: « Concupiscentie non permittunt vos implere quod vultis, nolite et vos eis permittite implere quod ipse vult: et ita nec vos, nec ille faciatis quod vultis. Quamvis ergo concupiscentie fiant in nobis, non tamen perficiuntur, quia eis non consentitis: sic et quamvis bona spiritus opera fiant, non tamen perficiuntur, quia

Jungeris Deo ut ne vincas.

Rebellis Deo ipse sibi sit bellum.

« sine dolore, lucta et resistentia concupiscentie, plene, hilariter et perfecte ea facere non potestis. » Haec et plura Anselmus (1).

18. Quid si spiritu ducimini, non estis sub lege. — Occupatio: obicere poterant Galatae: Tu non solvis a lege veteri, et ecce graviori servituti subijcis, dum perenni concupiscentie ejusque rebellionis nos facis obnoxios, ut sub ea, ac consequenter sub lege quae motus hos concupiscentie prohibet, gemamus. Respondet Apostolus: « Si spiritu ducimini, » si spiritus ac gratiae instinctum, ductum, impulsum sequimini, non estis sub concupiscentia, sed illi dominamini, ac consequenter non estis sub lege: quia non coactione legis, aut metu poenae, quam lex minatur, et transgressoribus intentat, sed spontanea ac proprio motu et spiritu, facitis quae lex jubet, et cavetis ac rostringitis concupiscentie motus quos lex prohibet.

NON ESTIS SUB LEGE— cogente scilicet et terrente, ac multo minus estis sub lege accusante et damnante: estis tamen sub lege obligante, sed ita ut sponte et liberiter ex spiritu faciatis ea quae lex jubet, hinc potius videmini esse extra, vel supra legem; nec esse sub lege, sed sub spiritu. Unde enumeratis fructibus Spiritus, subdit: « Adversus huiusmodi non est lex. » Ita Anselmus et Theophylactus.

19. Manifesta sunt opera carnis. — Hoc est opera et actus, ad quos excitat caro, hoc est concupiscentia, ut dixi vers. 17.

FORNICATIO. — Graeca addunt *μορχεια, πορνεια, adulterium, fornicatio*; et sic legit Ambrosius. De singulis carnis operibus vide Hieronymum, Anselmum et D. Thomam.

IMMUNDITIA. — Est mollities, quae se molles contra naturam polluit et contaminat.

IMPUDICITIA. — Gestus, oscula, tactus impudici. Hinc nihil iam respondet in Graeco.

LUXURIA. — *Ασχημος, lascivio*, quaevis alia libido petulantior, et, ut Hieronymus, extraordinaria; qui addit: « Ipsarum quoque opera nuptiarum si non vercunde et honeste, ac quasi sub oculis Dei fiant, ut tantum liberis serviant, immunditiam et luxuriam nominavit Apostolus. » Quod accipit, si invereconda et libido sit mortalis, puta si in opere conjugali utatur alio vase et membrum, quam illo quod natura generationi destinavit, aut si extra vas naturale semen profundunt, vel profusionis periculo se exponant; tunc enim conjuges peccant mortali libidine, quae eos excludit a regno caelorum; alias fere in conjugio venialis tantum est libido.

20. Idolorum servitus. — Graeco *ειδωλατρεια, idololatria*; servitus ergo idem est quod cultus idolorum. Ita Syrus.

Secundo, si cum Latinis « comessiones » sola et proprias intelligere hic malis, completas accipe, id est longa et nocturna coconvivia, quibus ita sese ingurgiant, ut a mensa non recedant, nisi et mentem et corpus cibo et potu obruerint,

(1) Alii: Ut non quicumque vultis, illa facere non licet, quando scilicet voluntas a vitiosa concupiscentia ducitur.

ira est appetitus vindictae: si gravem vindictam et grave malum appetas, optes, vel pares ei cui irascaris, ira est mortifera, et excludit te a regno caelorum; non autem, si ita tantum sit venialis, id est si sit ex concupiscentia tantum animi, appetitus vindictae et mali, sed levis. Apostolus ergo iram, rixam, dissensiones, etc., sumit in actu et gradu perfecto: tunc enim excludunt hominem a regno caelorum, ut ait vers. sequenti.

SECTA. — Graeco *απειρα, hareses*, id est electiones, cum quis communem Ecclesiae doctrinam relinquens, novum dogma eligit, ut in religione mali suam opinionem et electionem, quam majorum traditionem sequi, quae magna est temeritas et praesumptio.

21. Comessiones. — Dices: Ergo comessari, hoc est impenitente epulari et convivari, est peccatum mortale, qui excludit a regno Dei, ut ait Apostolus.

Respondet primo: Hinc ex Apostolo aliqui censent tam gulam in comedendo, quam in bibendo ebrietatem esse peccatum mortale, non tantum si rationem admittat, sed et si gravis sit ingurgitatio et ingluties. Probatur primo, quia dives Epulo damnatus est, non quia ebrius, sed quia quotidie epulabatur splendide. Secundo, quia Isaias, v. 22, ubi id est damnationem aeternam, minatur iis qui potentes sunt ad bibendum. Tertio, quia potest esse tanta cibi ingurgitatio, ut sit valde turpis et difformis rationi, sitque pliusquam bestialis; si ergo pollutio est peccatum mortale, quae tamen rationem non eripit, cur non sit ingurgitatio, quae aequae difformis rationi videtur?

Verum communis Doctorum sententia mitior est, docetque comessionem et excessum in comedendo non esse peccatum mortale, nisi quis graviter sanitatem ledat, et gravem morbum incurrat; aut nisi quis sponte ita se ingurgitatio ut vomere cogatur (quod ipsum adhuc nonnulli asserunt non esse peccatum mortale), vel certe si satur et repletus, ea mente ac fine vomat, ut rursus se ingurgitatio possit: hoc enim valde turpe est et bestiale. Unde cum communis horum sententia respondeo, et

Dico primo: Pro comessionibus graece est *απειρα*, id est temulenta et lasciva ebriorum dicta et facta, ut sunt turpes cantiones, saltationes, verba, tactus, oscula, contumelia. Unde Comus apud Philostratum dicitur Bacchus, et *απειρα*, est comessari, vel, ut alii dicendum vult, comessari, Hesychius et Graeci in Lexicis, faveatque Hieronymus, quin et Anselmus: « Comessiones, ait, id est inhonesta et luxuriosa convivia. » Vide dicta *Rom.* XIII, 13.

Secundo, si cum Latinis « comessiones » sola et proprias intelligere hic malis, completas accipe, id est longa et nocturna coconvivia, quibus ita sese ingurgiant, ut a mensa non recedant, nisi et mentem et corpus cibo et potu obruerint,

Ira quando excedit venialis?

Vers. 21. Excessus in comessionibus, et quando?

Comus est comessiones quae?

uti gentes aliquæ satis note faciunt; de quibus Isaias, cap. xxviii, vers. 8: « Omnes mensæ eorum plena sunt vomitu; » hi enim rationem, tempus, et sæpe castitatem ac valetudinem prodigunt, et consequenter peccant mortaliter. Sicut ergo in præcedentibus Apostolus iram subjungit rixas quasi iræ perfectionem, et dissensionibus sectas, Invidia homicidia: ita et ebrietati comessationem subjungit, quasi ebrietatis perfectionem, de qua Proverb. cap. xxiii, vers. 20: « Noli esse in conviviis potatorum, nec in comessationibus eorum, »

Ad primum repondeo, epulari splendide per se tantum esse veniale; sed, si excessus sit ad vomitum usque et crapulam, esse mortale, ut dixi. **Secundo**, per accidens sæpe esse mortale, quia conjungitur cum ebrietate, libidine, detractioe, fastu, immiseriordia, contemptu pauperum et aliorum; ut dives Epulo negligebat Lazarum in gravi necessitate constitutum.

Ad secundum respondeo eodem modo. Adde, Isaias se explicare, dum subdit: « Ve vobis qui potentes estis ad bibendum vinum, et viri fortes ad miscendam ebrietatem, » vel, ut hebraice est, *ad miscendam siceram*; id est inebriativa varia, verbi gratia, varia vina fortia, quæ commista magis inebriant; posterius enim hemistichium more Hebræorum explicat prius; ergo idem esse potentes ad bibendum vinum, quod fortes ad miscendam ebrietatem: quales multi sunt, qui se suosque convivas inebriare student, ut, nisi e convivio ebrui, sui que et mentis impotes recedant, nec hospes convivas bene exceperisse, nec conviva bene se exceptos arbitrentur: qui sensus et opinio brutalis est, nec hominum, sed porcorum.

Ad tertium: Ingluvies est res fœda in se, ut et egestionem fecerim per nares, os, alvum, in homine fœdæ sunt: sed tamen bono hominis et rationi non ita repugnat, ut ei graviter contrariari censetur, nisi rationem homini adimat, vel crapulam aut morbum conciliet, uti jam dixi. Secus est de pollutione: seminis enim effusio a natura et a Deo tantum ad prolis productionem ordinata et permessa est, ideoque matrimonii septis et legibus inclusa. Alias enim proles rite concipi et educari non possent, ac proinde qui extra matrimonii usum semen effundunt, rem valde fœdam valdeque difforem rationi, naturæ et Dei ordinationi faciunt, ideoque peccant mortaliere.

REGNUM DEI NON CONSEQUENTUR. — Βασιλειον τοῦ Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν, regnum Dei non hereditabunt; vel, ut Ambrosius, regni Dei hereditatem non consequentur.

22. FRUCTUS AUTEM SPIRITUS EST: CHARITAS, GAUDIUM. — Opponit operibus carnis, id est concupiscentiæ, « fructus, » id est opera, « Spiritus, » quæ scilicet a spiritu gratiæ procedunt, quæque Spiritus Sanctus per suam gratiam in nobis parit et producit, ut iis Dei regnum mereamur et con-

sequamur, a quo opera carnis suos operantes excludunt.

Nota, hos fructus esse habitus, vel potius actus (fructus enim actum et opus significat) diversissimos variarum vel virtutum, vel proprietatum et effectuum, quos virtutes in anima pariunt, uti est gaudium, pax, etc. **Secundo**, non omnes fructus Spiritus hic numerantur (omnes enim virtutes sunt fructus spiritus et gratiæ, ipsiusque Spiritus Sancti); sed tantum aliqui vulgo magis conspicui, et operibus carnis jam enumeratis oppositi. Unde **tertio**, notat Anselmus et Theophylactus, primum fructum Spiritus poni charitatem, quia primus et nobilissimus est ac ceterorum parens: reliqui enim sequentes charitatis sunt fructus.

GAUDIUM — quod oritur ex conscientia serena, sancta, purgata a peccatis, vitis, animi perturbationibus; « secura enim mens est quasi iuge convivium. » Et Cyprianus, lib. *De Disciplina et bono pudicitia*: « Voluptatem, inquit, vicissè voluptas est maxima: neque enim ulla major est victoria, quam quæ a cupiditatibus refertur. » **E** contrario fructus carnis et concupiscentiæ est dolor et tristitia. Nam, ut docet Chrysostomus, homil. 13 in *Acta*: « Impura voluptas similis est voluptati qua afficiuntur scabiosi cum se scalpunt. Huic enim voluptati, quæ brevis est, succedit longior dolor et molestia. »

Pax — qua tranquilla mens nullis passionibus perturbatur, ait Hieronymus. Sancta enim anima sciens se terrore peccatorum et penarum liberatam, esse in gratia et Dei amicitia, mira animi pace et tranquillitate perfruitur, eamque in proximis derivat, ut cum omnibus, quantum potest, pacem colat. Hæc pax tantum est bonum, ut exsuperet omnem sensum, ait Apostolus *Philipp.* iv, 7; adeoque licet nullam aliam Deum virtutem posuisset mercedem quam pacem hanc, premium dignissimum foret quod merito omnes excitaret ad quosvis etiam arduos virtutis labores subeundos, ut pace hac fruenterent.

PATIENTIA. — Ut pacem habeas et cum aliis serves, patientia est opus, et ut adversa quævis, et maxime mores aliorum tibi difformes sæpe et inconditos, præsertim cholericos et fastuosos, prudenter et patienter feras. Pro *patientia* græce est *μακροθυμία*, id est *longanimitas*, vel, et Ambrosius, *lenitas*; itaque « patientia » proprie non est in Græco jam.

BENIGNITAS. — *χρηστότης*, suavis et benignus affectus, ut in loquendo, respondendo, beneficiendo benignum te ostendas. Potest enim quis esse bonus et beneficus, qui tamen non sit benignus, cuius scilicet natura et modus agendi est rudior, rusticior, asperior: contra quæ militat benignitas, ut naturam et conversationem flectat ad comitatem, civilitatem et dulcedinem verborum et morum. Hæc magnum est iudicium sanctitatis et Spiritus Sancti, qui, ut dicitur *Sap. vii*, 22, sanctus est, suavis, benignus, humanus.

Fructus spiritus sunt habitus vel actus virtutum.

Voluptas est visio voluptatis maxime.

Definitio bonitatis a Zenone tradita.

Triplex fides accipitur.

ideoque vulgus benignitate hominis sanctitatem metitur, eaque trahi, capi, flecti et regi vult.

BONITAS. — Græce ἀγαθότης, id est bonus et benevolus affectus ad beneficiendum proximo. « Bonitas » ergo idem est, quod beneficentia, quam Zeno ita definit, ait Hieronymus: « Bonitas est virtus quæ prodest, sive virtus ex qua oritur utilitas, aut effectus, qui sit fons utilitatum. » Hæc evidens est nota Spiritus Sancti, eaque insignis fuit in Christo. « Vos scitis, ait Petrus, *Act. x*, 38, Jesum a Nazareth, quomodo unxit eum Deus Spiritu Sancto et virtute, qui pertransiit beneficiendo et sanando omnes oppressos a diabolo, quoniam Deus erat cum illo. » Si vis habere Spiritum Christi? **Decimam** malefac, benefac omnibus.

23. MANSUETUDO. — « Mansuetus, ait Anselmus, dicitur, qui manu assuetus, tractabilis, ductilis, flexilis; tractari, duci, pati, facere, ferre assuetus. » Opponitur iræ et animositati, quæ nihil vult pati, nullius jugum aut mores ferre, sed statim sese vindicare, imo pro verbis verbera reddere.

FIDES. — Est virtus Theologica, ait Hieronymus, quæ hæresi opponitur, quæ credimus omnia credenda, citamens naturam, sensum et rationis captum superant; sed hæc fides non tam est fructus, quam radix et principium spiritus et gratiæ. Unde **secundo**, et aptius Anselmus: « Fides, inquit, id est fidelitas et veracitas in promissis, » quæ opponitur fraudi et mendacio: Spiritus enim Sanctus, ut dicitur *Sap. vii*, 23, est « stabilis, certus, securus, » ac consequenter fidelis, suosque stabiles, veraces, fideles; hoc est sui similes facit. **Tertio**, non improbabiler cum nonnullis accipi potest « fides, » ut sit idem quod credulitas, quæ facile et simpliciter quis proximo credit, non enim suspicatur fallere vel mentiri. Sic enim, *1 Cor. xiii*, dicitur: « Caritas omnia credit, » quia scilicet non est suspicax. Hæc enim fides ac candida simplicitas iudicium est animi candidi, columbini et sancti, ac consequenter Spiritus Sancti.

MODESTIA. — Virtus est, quæ modum ponit, et moderatur omnes actiones exteriores, scilicet incessum, vestitum, sermonem, risum, lusum, ac totum hominem exterius recte componit, provenitque ex interna mentis et passionum moderatione. Nam, ut ait Ambrosius, lib. *1 Offic. xviii*: « Ex actibus exterioribus homo cordis nostri absconditus, aut levior, aut jactantior, aut turbidior, aut gravior, aut constantior, et purior et maturior æstimatur. » Et ut Sapiens, *Eccli. xix*, 27: « Amictus corporis, et risus dentium, et ingressus hominis enuntiant de illo. » Hinc recte præcipit S. Augustinus, in *Regula* 3: « In omnibus motibus vestris nihil fiat, quod cuiusquam offendat aspectum, quod vestram deceat sanctitatem. »

CONTINENTIA — a nimis cibo et potu, id est

temperantia, ut veritè Vatablus. **Secundo**, ut Anselmus, *continentia* a venere et libidine, et differt a castitate: quia « continentia, ait Anselmus, in luctamine est, castitas in pace. » Non enim castitas, sed continentia dicitur, ubi adhuc ei resistit adversitas voluptatis. Continentia ergo est inchoata et militans ac pugnans castitas. **Tertio** et melius, « continentia, » juxta Aristotelem, generalis est virtus, aut potius complexio virtutum, quæ continens vitiorum omnes illecebras et tentationes frenat ac cohibet. « Continentiam, ait Hieronymus, non solum in castitate debemus accipere, sed etiam in cibo et potu: in ira quoque et vexatione mentis, et detrahendi libidine; inter modestiam autem et continentiam hoc interest, quod modestia in viris perfectis est, consummateque virtutis, de quibus Salvator ait: Beati mites, quoniam ipsi possidebant terram; et de seipso: Discite a me, quoniam mitis sum, et humilis, et mansuetus corde. Continentia vero in via quidem virtutis est, sed necdum pervenit ad calcem: quia cupiditates adhuc in ejus, qui se continet, cogitatione nascuntur, et mentis pollutum principale, licet non superent, nec ad opus pertrahant cogitantem: non solum autem in desiderio et cupiditate continentia necessaria est, sed etiam in tribus reliquis perturbationibus, dolore scilicet, lætitia et timore. »

Nota: Græca hic, uti et alibi, decurtata sunt: in Græco enim dicitur « patientia, modestia, castitas. » Unde novem tantum fructus numerant Græca, ut et Augustinus et Hieronymus. De his fructibus et virtutibus tractat Augustinus, tract. 78 in *Joan.*, et O. Thomas, in II, ubi agit de singulis virtutibus.

ADVERSUS HUIUSMODI NON EST LEX. — nulla est lex quæ hos fructus Spiritus et eorum observatores arguat, compescat, condemnet; ac proinde « si spiritu decimini, non estis sub lege, » ut dixi vers 18, eo enim respicit ac redit. **24. QUI SUNT CHRISTI, CARNEM SEAM CRUCIFIXERUNT CUM VITIIS ET CONCUPISCENTIIS.** — Est complexio præcedentis antithesis, sive belli, quod est iuter opera carnis et fructus Spiritus, *q. d.* Hi sunt milites, hæc acies, hæc opera tam carnis, quam spiritus; qui vero miles est Christi, ejusque spiritu agitur, vivit, militat, hinc carnem suam crucifixit cum vitiis et concupiscentiis, id est, non tantum vitia et concupiscentias, sed ipsam carnem corruptam, quasi fomitem concupiscentiarum castigat et crucifixit per jejunia, cilicia, labores, penitentias. Ita Anselmus.

Secundo et melius, caro non carnem proprie, hoc est corpus, sed concupiscentiam in carne residentem significat; ita enim carnem accipit, vers. 17, et deinceps, *q. d.* Qui Christi spiritu aguntur, hinc carnem, id est concupiscentiam et naturam vitiatam, cum suis habitibus vitiis, et cum suis motibus actualibus, scilicet concupiscentiis, crucifixerunt et « compresserunt, in-

Continentia et castitas quomodo differant

Continentia operis virtutes complectitur.

Carn est concupiscentia in carne residentem.

